

Uløste gaader i Tvis

Af førstelærer E. Jespersen, Vinding

Mange mennesker, som kommer til Tvis Kloster, faar lyst til at lave avisartikler om det romantiske sted, og det er let nok at belægge artiklerne med historiske data, idet man bare kan plukke ud af Hardsyssels Aarbøger, specielt af Storgaard Pedersens grundlæggende afhandling i bindet fra 1915. Jeg har nu for nylig besøgt Laurits Vestergaard, hvis historiske sans er velkendt, og jeg hjembragte da inspiration til en passiar, længere end pladsen i en avisartikel tillader. Dog, krummer er jo ogsaa brød. Men den, som vil have ordentlig besked, maa læse, hvad Storgaard Pedersen har skrevet i nævnte bog.

Sidst har vi i aarbogen for 1960 faaet nye betragtninger af en videnskabsmand, Troels Dahlerup, i afhandlingen om Hardsyssels Provsti i Senmiddelalderen. De betragtninger, han fremsætter, kommer dog ikke her til nytte udover, den bemærkning, at »det hidtil har været almindeligt antaget, at Tvis ganske imod hvad der var regelen for cistercienser-

klostre, paa een gang skulle have været kloster- og sognekirke, evt. med en tidligere sognekirke som basis«. Det tror Troels Dahlerup ikke paa.

★

Men lad mig nu først fortælle, hvad vi med sikkerhed ved.

Vi kender fire kirkegaarde i Tvis: 1) den nu i brug værende omkring den nye kirke, der opførtes 1888 for den beskedne sum af 16,000 kr., 2) den gamle kirkegaard med de mange smukke jernkors nede i Tuta Vallis, den sikre dal, 3) en begravelsesplads nord for aaben, af Storgaard Pedersen formodet belagt med forbrydere, dømte ved Tvis Klosters Birk, og 4) endelig Kappel Kirkegaard i Tvislund.

Saa meget ved vi om kirkegaarde. Men naar talen bliver om kirker, stiller sagen sig vanskeligere.

Det er næppe trødligt, at nogen paabegyndt sognekirke kan have tjent som basis for klosterkirken; beliggenheden er eller var alt for urimeligt ubekvem. Vi maa allerstærkest søge sporene til den ældste sognekirke i Tvislund lige udenfor Laurits Vestergaards vinduer. For resten var lunden fredet, da Vestergaard udsaa sig det skønne sted paa sin egen jord for

der at nyde sit otium sammen med sin elskelige kone. Han fik dog fredningsvæsenets tilladelse til at rejse sig et hjem paa stedet nogen tid efter, at han var indflyttet. En fuldbyrdet kendsgerning har immervæk en vis vægt.

Under udgravningen kom der skeletdele for en dag, og om der tidligere har været fremdraget skeletter, meddeler Storgaard Pedersen intet; han behandler snakken om Kappel Kirkegaard som et troværdigt sagn. Det er jo ogsaa almindelig fastslaaet, at stednavne som dette refererer til tidligere kirkebygninger af større eller vel ganske særlig mindre art. Jævnfør dog Svend Grathes Kapel, man kan ellers nok formode, at navnene bare refererer til trækirker.

Et velbevaret kranium i L. Vestergaards kælder hidrørte nok fra en »grimme jen«, sagde Laurits Vestergaard med et uudgrundeligt glimt i øjet; for væggen, man murede op, faldt ned den paafølgende nat; man rejste saa muren paa ny, men ogsaa denne faldt ned; tilmed optoges kraniet udenfor »kirkegaarden«. Laust Vestergaard gav manden en ny begravelsesplads og overplantede stedet med roser, og nu vælter der ikke flere mure. L. V. og hustru sover trygt om natten i senge, som er gjort af egetræ fra Lunden eller skoven. Man føler historiens lette vingesus hos Vestergaard, mens vi sidder omkring kakkeltbordet, der bærer billeder af hans gamle gaards tilliggende, og hvorpaa han udbreder Tvis

Klosters købekontrakt fra 1803, da Peder Giedsted solgte gaard og gods for 65,000 rd. til gods-slagtning.

Efter kaffen gaar vi om i Lunden. Jeg skridter af; kirkegaarden er 40 meter paa hver led; digerne kan med lethed erkendes, men der er ikke mindste spor af sten i digerne. Selve »kirken«s fundament har Vestergaard konstateret; den har været 9 alen bred og 30 alen lang, men der er i sylden intet, som kan have været beregnet til at skulle bære en granitkirke. Og hvad saa? Nationalmuseet kunne godt hjælpe os med at faa opklaret, hvor gamle de begravede mennesker paa kirkegaarden er. Det burde ske med det allersnarest, for før vi ved det, kan vi nok konstruere historie, men vi kan ogsaa let komme til at fejle.

★

Vi maa lige se paa to brev-ekstrakter fra Cancelliets brev-bøger, idet vi erindrers os, at med reformationen nedlagdes klosteret og solgtes 1547 til Oluf Munch. For 10. jan. 1554 staar der: »Oluf Munch maa beholde Tvis og Felding Kirke, holde dem vedlige eller bygge en ny kirke i birket paa et belejligt sted.« Det andet brev refereres saaledes: »1558 11/3 om Tvis. Befaling til Oluf Munch, der skal have ladet en ny kirke opbygge og derimod vil afbryde Felding Kirke, at han skal lade denne kirke blive ved magt som sognekirke, da det skal være en meget skøn kirke, og den ligger ved alfarvej.«

Hvis man kun har de to brev-referater at holde sig til, maa man tro, at Oluf Munch i de mellemliggende aar har nedbrudt Tvis Kirke (men hvilken) og vil nu til ogsaa at nedrive Felding Kirke, hvilket forhindres, da der er en meget smuk kirke, hvad Tvis Kirke vel saa ikke har været. Det kan ikke have være klosterkirken, talen er om, for denne kirke stod og brugtes efter reformationen som sognekirke indtil den af major Gabriel Grubbes enke Anna Dyre blev nedbrudt 1698, fordi hun ikke længe ville holde den gamle anseelige bygning ved lige. Samtidig indrettedes klosterets vestfløj til sognekirke og tjente som saadan indtil den nye kirke toges i brug.

Nu tror Laurits Vestergaard, at den kirke, som Munch fik tilladelse til at nedbryde, stod i Tvislund. Men selv om dette kan lyde rimeligt nok, saa bliver der alligevel en masse uløste problemer tilbage, og kirken kan da næppe være blevet udbygget med kvadere, som andre kirker blev det kirkebygningsperioden. Og hvorfor findes der ikke sten i kirkegaardsdiget. Saadanne stendig blev bygget samtidig med at man byggede stenkirker, hvilket kan ses af, at der i digerne under tiden findes sten, hvis kvader tilhugning er paabegyndt og at opgivet. Et stort problem er ogsaa, hvorfor klosterets vestfløj som indviedes relativt sent til kirke, havde granitsokkel og malkraakant; klosteret var jo i sig selv rigt opført af hjemmebrændt munkesten.

En slags forklaring kan gives, idet vi erindrer, at kvaderstenskirkene rejses omtrent samtidig med Tvis Klosters stiftelse 1163. Hvis man paa denne tid, som man gjorde det i andre sogne, ville have en trækirke eller dog en primitiv kirkebygning erstattet med en kvaderstenskirke, saa maatte man i aarevis forud derfor have samlet stenene og paabegyndt tilhugningen; det var ikke gjort i en haandevending af en faatallig befolkning med relativt ringe teknik. Men da saa klosterbygningen fandt sted, kan man have opgivet at bygge kirken og overladt klosterets bygherre det indsamlede materiale. Men alligevel faar man ikke gaardene løst. Thi hvorfor forefandt kvadrene, heriblandt sokkelstenene i vestfløjen, som jo først langt senere skulle tjene som kirke for Tvis Sogn. Heller ikke er det let at begribe, at kirken i Tvislund, hvorom der ingen skriftlige efterretninger findes — hvilket godt nok kan skyldes, at den laa under klosteret og var Domkapitlet uvedkommende — skulle have bevaret status som trækirke længe efter reformationen. Paa den anden side maa man hele tiden regne med, at Tvis Sogn har haft en kirke — naturligvis foruden klosterkirken — da der eller bliver en helt kæmpe-mæssig gaade tilbage, nemlig, at Oluf Munch faar lov til at nedrive den. Havde vi bare kendt alderen paa »den grimme jen«, som nedrev Vestergaards kælder-væg og nu ligger begravet under hans rosenbuske.